

Saksframlegg

Arkivreferanse: 2023/8943-5

Saksbehandler: Håvard Ler/Alf-Petter Tenfjord

Sakens gang

Saksnummer	Møtedato	Utvalg
	13.11.2023	Administrasjonsutvalget
	13.11.2023	Utvalg for helse oppvekst og kultur
	13.11.2023	Utvalg for næring plan og miljø
	13.11.2023	Arbeidsmiljøutvalget
	16.11.2023	Formannskapet
	30.11.2023	Kommunestyret

Handlingsprogram med økonomiplan 2024-2027

Kommunedirektørens innstilling

Midtre Gauldal kommunestyre vedtar handlingsprogram med økonomiplan 2024-2027, inklusive budsjett 2024, betalingssetser og gebyrer, med følgende punkt:

1. Med hjemmel i eiendomskatteloven §§ 2 og 3 utskrives eiendomsskatt på alle faste eiendommer i kommunen i 2024.
 - a) For næringseiendom, kraftanlegg, vindkraftverk, kraftnettet og anlegg omfatta av særskattereglene for petroleum er skattesatsen 7 promille.
 - b) Det skrives ut skatt på det særskilte skattegrunnlaget fra tidligere verker/bruk redusert med seks syvendedeler i 2024 (overgangsregel til esktl. §§ 3 og 4, første ledd første pkt.).
 - c) For boliger og fritidseiendommer er skattesatsen 4,0 promille.
 - d) Med hjemmel i eiendomskatteloven § 7 bokstav a) fritas eiendommer til stiftelser eller institusjoner «som tek sikte på å gagna ein kommune, eit fylke eller staten». Dette vil typisk være eiendom som tilhører idrettsforeninger, hjelpeorganisasjoner, hytter på allmenning som er åpne for alle o.l. Egen liste er utarbeidet.
 - e) Eiendomsskatten betales i to terminer.
2. Inntekts- og formueskatt for 2024 utskrives etter den maksimalsats som Stortinget vedtar.
3. Gebyrer, avgifter og egenbetalinger vedtas slik det framgår av handlingsprogram med økonomiplan, jf. kapittel om betalingssetser og gebyrer. Satsene fremgår også av vedlegg 1.
4. Bevilgningsoversiktene «drift etter budsjett og regnskapsforskriften § 5-4 første ledd» og «drift etter budsjett og regnskapsforskriften § 5-4 andre ledd» som det fremgår av tabeller under.
5. Bevilgningsoversiktene «investering etter budsjett og regnskapsforskriftens §5-5 første ledd» og «investering etter budsjett og regnskapsforskriftens §5-5 andre ledd», som det fremgår av

tabeller under.

6. Kommunestyret vedtar følgende låneopptak i 2024:
 1. Lån til investeringer på inntil 59 millioner kr.
 2. Lån for videreutlån til startlånsordningen på inntil 10 millioner kr.
7. Kommunedirektøren gis fullmakt til å avtale nærmere lånetidspunkt og lånevilkår, og til å inngå de nødvendige låneavtaler for kommunens innlån og utlån. Kommunedirektøren gis videre fullmakt til å gjennomføre refinansiering av lån.
8. Kommunestyret vedtar et driftstilskudd, inkludert tjenesteavtalen, på 7,015 mill. kr. til Støren kirkelige fellesråd for 2024.
9. Finansielle måltall (handlingsregler) som følger:
 1. Netto driftsresultat skal over tid utgjøre minimum 2 % av brutto driftsinntekter.
 2. Udisponert disposisjonsfond skal utgjøre minimum 8 % av brutto driftsinntekter.
 3. Netto finansutgifter skal ikke utgjøre mer enn 5 % av brutto driftsinntekter.
10. Kommunestyret ber kommunedirektøren om å sette i gang et omstillingsarbeid for å realisere den innstramming som vedtatte rammer for 2024-2027 innebærer. Kommunestyret setter følgende rammer for dette arbeidet:
 - Arbeidet har tre mål: a) Tjenestene og organisasjonen skal tilpasses slik de håndterer framtidens utfordringer med gjeldende økonomiske rammer, b) organisasjonen skal utvikle en kultur for å jobbe med fornying og utvikling, c) organisasjonen skal utvikle samspillet med innbyggerne og næringslivet.
 - Oppdraget innebærer at tjenestene må omstilles gjennom effektivisering, justering av tjenestekvalitet og tilpassing av organisasjon/bemanning.
 - Spillereglene i arbeidslivet og lokale retningslinjer for omstilling skal følges. Kommunestyret forutsetter et tett samspill mellom de to partene som finnes lokalt og deres roller: arbeidstakersiden (politikk og administrasjon er én part ihht kommuneloven) og arbeidstakersiden. God informasjon, tydelig medvirkning og faglig utvikling for ansatte skal ivaretas.
 - Kommunedirektørens plikt til å utrede og opplyse gjelder, dvs. hen får i oppdrag å jobbe med/utrede/skaffe kunnskapsgrunnlag for de tiltak som anses nødvendig. Det forutsettes at konsekvenser for medarbeidere og brukere kartlegges som del av beslutningsgrunnlaget. Folkevalgt styring og kontroll skal sikres i hele prosessen og før iverksetting.
 - Endringer som gjøres på kort sikt skal ses opp mot at over tid – og helst så fort som mulig – bør økonomien være i samsvar med vedtatte handlingsregler. Overskudd og avsetning til fond er kommunestyrets buffer mot framtidige utfordringer.
 - Kommunestyret forutsetter stø kurs for satsingsområdene som er pekt ut: tidlig innsats, attraktivitet og positiv samfunnsbygging. Mål: helsefremming, oppnå mer næringsaktivitet og økt innbyggertall.
11. Kommunestyret ber kommunedirektøren fremme en sak om hvordan igangsette et arbeid med mål om oppdatert grunnlag for eiendomsskatt for hele kommunen. Lovens hovedregel er at takster på eiendom skal ligge fast i 10 år. Dersom et slikt arbeid skal igangsettes, skal kommunestyret se på konsekvenser av nye takster, og sumvirkning av endret takst/skattesatser sett opp mot totale skatter og avdrag for innbyggere og næringsliv.

Bevilgningsoversikt drift etter § 5-4 andre ledd

	Regnskap 2022	Oppr. Bud. 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2027
Folkevalgte og stab	39 279	44 836	50 193	49 393	48 718	48 793
540 - Avsetning til ubundne driftsfond						
550 - Avsetning til bundne driftsfond	600					
940 - Bruk av ubundne driftsfond						
950 - Bruk av bundne driftsfond	-356					
Til linje 6 - bevilgninger drift	39 036	44 836	50 193	49 393	48 718	48 793
Oppvekst	131 516	139 952	152 483	152 293	151 303	150 313
540 - Avsetning til ubundne driftsfond						
550 - Avsetning til bundne driftsfond	6					
940 - Bruk av ubundne driftsfond						
950 - Bruk av bundne driftsfond	-70					
Til linje 6 - bevilgninger drift	131 581	139 952	152 483	152 293	151 303	150 313
Pleie og omsorg	124 993	130 772	135 396	133 766	132 851	131 936
540 - Avsetning til ubundne driftsfond						
550 - Avsetning til bundne driftsfond	216					
940 - Bruk av ubundne driftsfond						
950 - Bruk av bundne driftsfond	-1 049					
Til linje 6 - bevilgninger drift	125 827	130 772	135 396	133 766	132 851	131 936
NAV, Helse og familie	51 392	62 301	70 484	69 554	69 089	68 624
540 - Avsetning til ubundne driftsfond						
550 - Avsetning til bundne driftsfond	844					
940 - Bruk av ubundne driftsfond						
950 - Bruk av bundne driftsfond	-1 363					
Til linje 6 - bevilgninger drift	51 911	62 301	70 484	69 554	69 089	68 624
Samfunnsutvikling og kultur	18 531	18 738	18 925	17 745	17 615	17 485
540 - Avsetning til ubundne driftsfond						
550 - Avsetning til bundne driftsfond	287					
940 - Bruk av ubundne driftsfond						
950 - Bruk av bundne driftsfond	-2 494					
Til linje 6 - bevilgninger drift	20 739	18 738	18 925	17 745	17 615	17 485
Eiendom og kommunalteknikk	23 895	24 636	20 625	19 485	18 615	18 145
540 - Avsetning til ubundne driftsfond						
550 - Avsetning til bundne driftsfond	1 834	500	500	500	500	500
940 - Bruk av ubundne driftsfond						
950 - Bruk av bundne driftsfond	-4 926	-4 185	-1 813	-344	-196	-4
Til linje 6 - bevilgninger drift	26 987	28 321	21 938	19 329	18 311	17 649
Spesielle tiltak og tjenester	17 412	24 962	21 175	19 425	19 425	18 425
540 - Avsetning til ubundne driftsfond						
550 - Avsetning til bundne driftsfond	3 407					
940 - Bruk av ubundne driftsfond						
950 - Bruk av bundne driftsfond	-575					
Til linje 6 - bevilgninger drift	14 580	24 962	21 175	19 425	19 425	18 425

	Regnskap 2022	Oppr. Bud. 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2027
Finansielle transaksjoner	-3 687	-27 300	-10 100	-10 100	-10 100	-10 100
540 - Avsetning til ubundne driftsfond						
550 - Avsetning til bundne driftsfond						
940 - Bruk av ubundne driftsfond						
950 - Bruk av bundne driftsfond						
Til linje 6 - bevilgninger drift	-3 687	-27 300	-10 100	-10 100	-10 100	-10 100
Netto renteutgifter og -inntekter	-342	0	0	0	0	0
Korrigert sum bevilgninger drift, netto	407 314	422 582	460 494	451 405	447 212	443 125

Bevilgningsoversikt investering etter § 5-5 første ledd

Beløp i 1000

	Regnskap 2022	Oppr. budsjett 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2027
Investeringer i varige driftsmidler	28 047	83 780	67 840	87 440	22 940	20 300
Tilskudd til andres investeringer	750	880	0	15 000	1 200	1 600
Investeringer i aksjer og andeler i selskaper	1 280	1 360	1 520	1 520	1 520	1 520
Utlån av egne midler	0	0	0	0	0	0
Avdrag på lån	0	0	0	0	0	0
Sum investeringsutgifter	30 077	86 020	69 360	103 960	25 660	23 420
Kompensasjon for merverdiavgift	-3 198	-12 456	-8 608	-14 368	-3 748	-3 220
Tilskudd fra andre	-407	-200	0	-13 000	0	-5 100
Salg av varige driftsmidler	-3 970	-1 000	0	-12 000	0	0
Salg av finansielle anleggsmidler	0	0	0	0	0	0
Utdeling fra selskaper	0	0	0	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån av egne midler	-600	0	0	0	0	0
Bruk av lån	-6 444	-71 004	-59 232	-63 072	-20 392	-13 580
Sum investeringsinntekter	-14 619	-84 660	-67 840	-102 440	-24 140	-21 900
Videreutlån	43 986	20 000	10 000	0	0	0
Bruk av lån til videreutlån	-43 940	-20 000	-10 000	0	0	0
Avdrag på lån til videreutlån	1 793	0	0	0	0	0
Mottatte avdrag på videreutlån	-6 320	0	0	0	0	0
Netto utgifter videreutlån	-4 481	0	0	0	0	0
Overføring fra drift	0	0	0	0	0	0
Avsetninger til bundne investeringsfond	4 669	0	0	0	0	0
Bruk av bundne investeringsfond	-142	0	0	0	0	0
Avsetninger til ubundet investeringsfond	0	0	0	0	0	0
Bruk av ubundet investeringsfond	-11 300	-1 360	-1 520	-1 520	-1 520	-1 520
Dekning av tidligere års udekket beløp	0	0	0	0	0	0
Sum overføring fra drift og netto avsetninger	-6 773	-1 360	-1 520	-1 520	-1 520	-1 520
Fremført til inndekning i senere år (udekket)	4 205	0	0	0	0	0

Bevilgningsoversikt investering etter § 5-5 andre ledd

1. Investeringer i varige driftsmidler

Beløp i 1000

	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2027	Øk.plan Sum 2024-2027
Ikke selvfinansierende investeringer					
Digitaliseringstiltak i henhold til digitaliseringsstrategien	0	500	500	500	1 500
IKT - Felles	1 500	1 500	1 000	1 000	5 000
Helseplattformen	13 600	0	0	0	13 600
Elveforebygging - Flomsikring	200	200	200	200	800
ENØK-tiltak kommunale bygg	2 000	0	0	0	2 000
Singsås barnehage- oppgradering	8 500	0	0	0	8 500
Omsorgsboliger BT1	20 000	20 000	0	0	40 000
Kommunale veier og sikkerhet	4 000	4 000	3 000	2 000	13 000
Utbedring kommunale bygg	3 000	3 000	3 000	3 000	12 000
MG helsesenter - modernisering sokkeletasje	0	8 200	9 400	9 400	27 000
Soknedal skole - Oppgradering	200	200	1 140	0	1 540
Nytt ERP system	2 500	600	0	0	3 100
Budal skole, barnehage og flerbrukshus	0	2 500	0	0	2 500
Singsås skole - Oppgradering	0	940	0	0	940
Soknes barnehage - Oppgradering	0	0	500	0	500
Budal branngarasje - Oppgradering	400	0	0	0	400
Kabling til sykesignalanlegg	500	0	0	0	500
Lysrigg og utstyr til bassenget	240	200	0	0	440
Gulvvaskemaskiner	200	200	200	0	600
Sum Ikke selvfinansierende investeringer	56 840	42 040	18 940	16 100	133 920
Selvfinansierende investeringer					
Tilbygg Møøya. Renseanlegg	0	8 000	0	0	8 000
Utbedring ledningsnett vann	1 600	1 600	3 200	3 200	9 600
Ambulansestasjon - Møøya 5	6 800	0	0	0	6 800
Utbedring ledningsanlegg overvann/avløp	800	800	800	1 000	3 400
Høydebasseng og annen infrastruktur Støren sør	1 800	35 000	0	0	36 800
Sum Selvfinansierende investeringer	11 000	45 400	4 000	4 200	64 600
Investeringer i varige driftsmidler	67 840	87 440	22 940	20 300	198 520

2. Tilskudd til andres investeringer

Beløp i 1000

	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2027	Øk.plan Sum 2024-2027
Støren kirkelige fellesråd - Tilskudd	0	15 000	1 200	1 600	17 800
Tilskudd til andres investeringer	0	15 000	1 200	1 600	17 800

3. Investeringer i aksjer og andeler i selskaper

Beløp i 1000

	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2027	Øk.plan Sum 2024-2027
Egenkapitalinnskudd KLP	1 520	1 520	1 520	1 520	6 080
Investeringer i aksjer og andeler i selskaper	1 520	1 520	1 520	1 520	6 080

4. Utlån av egne midler

Beløp i 1000

	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2027	Øk.plan Sum 2024-2027
Utlån av egne midler	0	0	0	0	0
Sum del 1-4	69 360	103 960	25 660	23 420	222 400

Vedlegg:

- 1 Betalingsseter og gebyrer 2024
- 2 Forslag til budsjett 2024 med økonomiplan 2024 -2027 for kontrollutvalget.pdf
- 3 Særutskrift sak 4123 Forslag til budsjett 2024 med økonomiplan 2024-2027 for kontrollutvalget.pdf
- 4 Budsjett 2024 med økonomiplan 2024-2027.pdf
- 5 GBR IKS Budsjett 2024 og økonomiplan 2025 - 2027 vedtatt repskap.pdf
- 6 Protokoll representantskap 300823.pdf
- 7 Brev til eierkommuner gebyrvedtak 2024.pdf

Sammendrag

Stram økonomistyring over år og økte inntekter, gjør at kommunen totalt sett både i drift og gjennom disposisjonsfond har skaffet seg et bra utgangspunkt for å takle den usikkerheten som kommunedirektøren i lang tid har varslet at ligger foran oss. Nå ser vi at rammebetingelsene har endret seg. 2023 blir et tøffere år der det ligger an til underskudd og bruk av fond. For økonomiplanen 2024-2027 blir handlingsrommet enda mer begrenset, prosessen med å få på plass en realistisk økonomiplan i balanse har vært svært krevende, og kommunen må stramme inn i økonomien. Økt gjeld og høye renter slår spesielt inn, men også flere andre faktorer påvirker i sum til at handlingsrommet vårt er redusert; den siste tids betydelige befolkningsnedgang, demografiendringer, flere ressurskrevende tjenestemottakere, generell prisvekst og et betydelig vedlikeholdsetterslep.

Selv om det nå foreslås innstramminger som krever tøffe prioriteringer, mener likevel kommunedirektøren at forslaget til økonomiplan for 2024-2027 skal sikre tre ting; a) et fortsatt godt tjenestetilbud i henhold til lovkravene, b) at kommunens økonomiske handleevne blir ivaretatt og c) fortsatt holde stø kurs på politisk utpekte satsingsområder.

I 2024-2027 vil vi trolig ikke klare å innfri handlingsreglene for drift, gjeld og fond, men de skal være styrende for vår langsiktige budsjettering. Økonomiplanen legger opp til at vi i løpet av fire år skal tilpasse tjenestenivået til de økonomiske rammene, og i 2027 levere et lite overskudd. Over tid – og helst så fort som mulig - bør økonomien være i samsvar med handlingsreglene.

Noen hovedmomenter i budsjettet for 2024 er:

- Vekst i skatt og rammetilskudd på 7,2 %. Dette er godt over anslått deflator (lønns- og prisvekst) på 4,3 %.
- Fortsatt satsinger for å fremme samfunnsutvikling og tidlig innsats.
- Rammereduksjoner på totalt 6 mill. kr. For hele planperioden er beløpet 18 mill. kr.
- Eiendomsskatt 4 promille for boliger og fritidseiendommer.
- Investeringer for 69,4 mill. kr., og låneopptak på 59 mill. kr.
- Negativt netto driftsresultat på 14,6 mill. kr. Det tilsvarer -2,1 % av brutto driftsinntekter.
- Netto finansutgifter på 49,6 mill. kr. Det tilsvarer 7,3 % av brutto driftsinntekter. Økningen fra revidert budsjett 2023 utgjør 87,2 %.
- 14,5 mill. kr. i bruk av disposisjonsfond.

Handlingsprogram med økonomiplan 2024-2027 er et elektronisk dokument som finnes på følgende lenke: https://pub.framsikt.net/2024/midtre-gauldal/bm-2024-handlingsprogram_med_økonomiplan_2024-2027

Saksopplysninger

Bakgrunn for saken

I henhold til kapittel 14 i kommuneloven legger kommunedirektøren fram forslag til budsjett 2024 og Handlingsprogram med økonomiplan 2024-2027. Kommunedirektøren har underveis i arbeidet orientert kommunestyret om sine vurderinger av budsjettet i årets to strategikonferanser.

Faktiske opplysninger

Handlingsprogram med økonomiplan 2024-2027 skal vise kommunestyrets prioriteringer for å nå kommunens overordnede mål i kommende fireårs periode. Prioriteringene vises gjennom retningsgivende drift- og investeringsplan for 2025-2027 og bindende årsbudsjett for 2024. Som en del av budsjettet, skal kommunestyret også vedta størrelsen på kommunale avgifter og betalingssatser for 2024.

Det er formannskapet som i møte 16.11.23 innstiller til vedtak om årsbudsjett og økonomiplan på bakgrunn av innspill fra råd og utvalg. Årsbudsjett og økonomiplan legges deretter ut til offentlig ettersyn i 14 dager, før kommunestyret fatter vedtak 30.11.23.

Handlingsprogram med økonomiplan 2024-2027 er et elektronisk dokument som finnes på følgende lenke: <https://pub.framsikt.net/2024/midtre-gauldal/bm-2024-handlingsprogram-med-ekonomiplan-2024-2027>

Status for økonomisk handlingsrom

Ved å se på utviklingen i netto driftsresultat og disposisjonsfond så kan man si at kommunens økonomiske handlingsrom har blitt styrket i årene fram mot 2023. Årsaken til det er i hovedsak god inntektsvekst, kombinert med relativt lave driftsutgifter. Dette året, 2023, har imidlertid vært mer krevende, og for første gang på en god stund så ser driftsresultatet ut til å bli negativt. Det betyr igjen at det vil være behov for å bruke av fond når regnskapet skal gjøres opp.

Oppsummert:

- Vi har i stor grad innfridd politisk satte handlingsregler siste tre år
- Vedtatt stram drift har bidratt til et økonomisk handlingsrom gjennom fond, men en stor del av avsetningene skyldes merinntekter
 - ✓ Skatteinntangen har over flere år vært høyere enn budsjettert
 - ✓ Betydelig koronakompensasjon i 2021 og 2022
- Utgiftsveksten gir negativt driftsresultat i 2023

Vurdering

Vårt utgangspunkt – økonomi og organisasjon

Stram økonomistyring over år og økte inntekter, gjør at kommunen totalt sett både i drift og gjennom disposisjonsfond har skaffet seg et bra utgangspunkt for å takle den usikkerheten som kommunedirektøren i lang tid har varslet at ligger foran oss. Økonomi og tjenester/bemanning

henger tett sammen. Det er derfor jobbet systematisk med utvikling av organisasjonen for å iverksette strategiene som er pekt ut; tidlig innsats, digitalisering og omstilling.

Situasjonen i driften som kommunen har nå, oppleves som stram. Oppgavene er mange, mange av våre tjenester er styrt gjennom rettighetslovgivning og det er høye forventninger til kommunale tjenester. Analyser viser at vi nå er brukbart effektiv i pengebruken vår, noe som også på enhetene vil oppleves som trange budsjetter.

Tøffere rammebetingelser krever videre omstillingsarbeid

Nå ser vi at rammebetingelsene våre endrer handlingsrommet i økonomien vår. 2023 blir et år der det for første gang på lenge ligger an til underskudd og bruk av fond. For økonomiplanen 2024-2027 blir handlingsrommet enda mer begrenset, og det krever at kommunen må stramme inn i økonomien. Økt gjeld og høye renter slår spesielt inn, men også flere faktorer påvirker i sum til at handlingsrommet vårt er redusert; den siste tids betydelige befolkningsnedgang, demografiendringer, flere ressurskrevende tjenestemottakere, generell prisvekst, og et betydelig vedlikeholdsetterslep.

Det vi opplever nå og som prognoser sier skal skje i enda sterkere grad i årene framover, er at fellesskapet får større oppgaver som gir oss økte utgifter. Samtidig må vi som kommune håndtere økt usikkerhet rundt oss.

Kommunedirektørens forslag i denne situasjonen er:

- a) Vi må ta grep og fortsette vårt arbeid med omstilling. Det er et arbeid for å tilpasse tjenestene til pengesekken og tilpasse organisasjonen vår/bemanning. Det må vi for å kunne takle økt press på offentlige velferdstjenester, at tilgang på personell blir mer krevende og vi ønsker å ha handlingsrom til å satse på lokal samfunnsutvikling. De ansatte, ledere og tillitsvalgte har en sentral jobb i dette, og de gjør en stor jobb som vi er avhengig av.

Vi har allerede et kontinuerlig trykk på omstilling, og det blir nødvendig også framover. Men, dette er krevende for hele organisasjonen og ledere/ansatte/brukere og det forutsetter at vi løpende følger med i og jobber med sykefravær og godt arbeidsmiljø. Satsingen på arbeidsmiljøgrupper i hver enkelt enhet, er en sentral brikke i dette. Vi er godt i gang, men må fremdeles jobbe hardt for å styrke godt samspill og god kommunikasjon i hver enkelt enhet/ut mot brukerne, i en tid der omstilling er noe vi må jobbe kontinuerlig med.

For kommunedirektøren er det ikke et alternativ å ikke foreslå tiltak, fordi det betyr at i løpet av 3-4 år har vi brukt opp den økonomiske bufferen (disposisjonsfondet) som vi har bygd opp. Og handler vi først i en slik tenkt situasjon, må vi ta grep (ev også fordi Statsforvalter krever det), og de kan bli tøffere og mer uoversiktlig mht konsekvens enn det vi nå kan legge opp til fordi vi selv styrer prosessene.

- b) Det er viktig for kommuneorganisasjonen å jobbe kunnskapsbasert. Som beslutningsgrunnlag for denne perioden, har det blitt utarbeidet en langsiktig drifts- og investeringsanalyse fram til 2042. Den fremmes i versjon 2.0 i en egen sak nå i høst slik at den ligger samtidig med handlingsprogram og økonomiplan.

Drifts- og investeringsanalysen viser at vi har et betydelig vedlikeholdsetterslep på bygg/vei/va og vi har store investeringsbehov. Analysen gir oss grunnlag for å tenke langsiktig og samtidig ta konkrete valg nå. Den skal rulleres i årene framover. Kommunedirektøren har funnet rom til å foreslå et løft for nødvendig vedlikehold på bygg og vei. Alle forslag i drift og investeringer som er lagt inn, bygger på langsiktig drifts- og investeringsanalyse.

- c) Kommunen har i flere omganger jobbet med å tilpasse tjenester til pengesekken, og tilpasset organisasjonen/bemanningen. Analyser viser som nevnt at vi er rimelig effektivt ift hvordan vi bruker hver krone vi bruker. Når det gjelder hvilke tiltak vi nå må finne, så legger kommunedirektøren til grunn:
- Utgiftsreduksjoner uten å endre på tjenestetilbudet (kvalitet, struktur/organisering) vil ikke være realistisk framover.
 - Det er fornuftig å investere i tidlig innsats og forebygging (barn/ungdom, bygg, eldre), for å motvirke utenforskap og unngå "reparasjon"
 - Vi må øke vårt samarbeid og dialog med innbyggere, pårørende og frivillige
 - Vi må finne tiltak som gir nok effekt. Vi vet at det krever å lete på mulige og umulige plasser. Det betyr at kommuneadministrasjonen vil jobbe parallelt med
 - ✓ Inntektssiden inkl. eierskap og plassering av kapital, retaksering av eiendomsskatt
 - ✓ Å få fram kunnskapsgrunnlag om endringer i kommunens tjenestenivå og struktur
 - ✓ Salg av eiendom/areal og tilpasning av priser for salg og utleie
 - ✓ Gjøre mer sammen med naboene - interkommunalt samarbeid
 - ✓ Tilpasning av bemanning til vedtatte budsjetter
 - ✓ Innføre ny teknologi og endre arbeidsprosesser/oppdividning for å finne gevinster i tid og penger.
- d) I lys av situasjonen har kommunedirektøren valgt å foreslå noen inntektsøkninger gjennom eiendomsskatt og gebyrer i stedet for å pålegge enhetene ytterligere kutt. Hovedårsaken til det er at det over tid har vært stort fokus på å redusere driftsutgiftene, og at det nå er vanskelig å se for kommunedirektøren at det er mulig med ytterligere reduksjoner uten at det blir direkte utslagsgivende for tjenestetilbudet.

Merarbeid som følge av omstilling

Omstillingsarbeid som budsjettforslaget bygger på, vil være krevende for alle kommunens enheter.

Arbeidsbelastningen på kommunedirektørens stab vil øke betraktelig i forbindelse med det omstillingsarbeidet som økonomiplanen for 2024-2027 legger opp til. Erfaringene viser at slike omstillingsprosesser som det nå er nødvendig å gjennomføre er krevende; det må utarbeides solide kunnskapsgrunnlag, arbeidsmiljølovens krav om medvirkning og medbestemmelse skal ivaretas og ikke minst skal prosessene designes og kvalitetssikres. Alt dette vil innebære langt flere oppgaver for flere av medarbeiderne i staben som dels vil handle om å understøtte enhetenes arbeid med å komme fram til effektiviseringstiltak, vurdere konsekvensene av ulike tiltak, utarbeiding av bemanningsplaner ut fra vedtatte budsjetterrammer og ikke minst sørge for at det gjennomføres prosesser som er i tråd med spillereglene i arbeidslivet. Staben vil også få en rolle når det gjelder å legge til rette for gode dialoger med folkevalgte, noe som vil være sentralt for å lykkes.

Staben vil også få en sentral rolle i arbeidet med å utrede eventuelle interkommunale samarbeid, slike prosesser krever også involvering, utredninger og oppfølging.

Kommunedirektørens forslag til handlingsprogram med økonomiplan

Økonomisk handlingsrom 2024-2027

For perioden 2024-2027 ser det økonomiske handlingsrommet ut til å bli svært begrenset. Årsaken er til det er sammensatt, men utviklingen for finansutgiftene er en sentral forklaring. Den siste tids gjeldsvekst og renteøkninger gjør at en vesentlig større andel av kommunens frie inntekter går til å dekke netto finansutgifter. I kroner så betyr det at budsjetterte netto finansutgifter utgjør 49,6 mill. kr. i 2024, mot 26,5 mill. kr. i 2023. Det vil si en økning 23,1 mill. kr., eller 87,2 %. Kommunens vekst i frie inntekter utgjør til sammenligning 7,2 %. Det bør nevnes at en betydelig del av veksten i finansutgifter skyldes at utgifter og inntekter som tidligere har tilhørt Midtre Gauldal Utvikling KF nå inngår i kommunekassens budsjett. I tillegg er vedlikeholdsetterslepet og investeringsbehovet framover så stort at det vil være vanskelig å unngå gjeldsvekst også i årene framover. Mye av investeringsbehovet er knyttet opp mot demografiendringer og det faktum at antallet eldre forventes å øke betraktelig i årene som kommer. Dette gir sannsynligvis behov for flere omsorgsboliger. Flere av investeringene vil være delvis selvfinansierende gjennom tilskudd, leie eller gebyrer og avgifter, men en stor andel vil også belaste kommunens budsjett.

Andre faktorer som bidrar til å begrense handlingsrommet er høyere pensjonskostnader, dyrere brannordning og en økning i oppgaver og ansvar som ikke kompenseres gjennom fullt ut gjennom inntektsøkninger. Dette kommer også til syne gjennom innmeldte behov for rammeøkninger fra kommunens enhetsledere, som totalt beløper seg til 29 mill. kr.

Utfordringene er så store at det vil være nødvendig å iverksette et større omstillingsarbeid for å få et utgiftsnivå i tråd med inntektene. Kommunedirektørens forslår derfor en samlet rammereduksjon på 18 mill. kr. over fire år, noe som vil gi et svakt positivt driftsresultat i 2027. Dette omstillingsarbeidet vil kreve tett samspill mellom administrasjon og folkevalgte, og det er på dette tidspunktet vanskelig å si akkurat hva konsekvensene av rammereduksjonen vil være. At hver sten må snus er det imidlertid ingen tvil om.

For at det reduserte handlingsrommet i minst mulig grad skal påvirke tjenestetilbudet, foreslår kommunedirektøren to sentrale grep:

- 1) Eiendomsskatten på boliger og fritidseiendommer økes til 4 promille. Dette vil gi årlige økte inntekter på 2,4 mill. kr.
- 2) Å bruke 23 mill. kr. av disposisjonsfond over 3 år for å sikre en gradvis overgang til nytt utgiftsnivå.

Drift

Disse forholdene er sentrale for driftsbudsjettet:

- Anslått deflator for 2024 er 4,3 %. I det ligger lønnsvekst på 4,9 % og prisvekst på 3,4 %.
- Budsjettet skatt og rammetilskudd beregnet med bruk av KS prognosemodell, og bygger på anslagene fra statsbudsjettet.
- 4 promille eiendomsskatt på boliger og fritidseiendommer. 7 promille (uendret) på næringseiendom.
- Utbytte på 6,7 mill. kr. fra Trønderenergi og 2 mill. kr. fra Midt Energi.
- Det er forutsatt at innbyggertallet i kommunen holdes uendret. Det vil 6 143 personer i hele perioden.
- Enhetenes rammer er justert med forventet lønns- og prisvekst.
- For å sikre en forsvarlig økonomisk utvikling er det lagt inn rammereduksjoner som vist i tabellen under.

	2024	2 025	2026	2027
Folkevalgte og stab	650	1 300	1 625	1 950
Oppvekst	1 980	3 960	4 950	5 940
Pleie og omsorg	1 830	3 660	4 575	5 490
NAV, Helse og familie	930	1 860	2 325	2 790
Samfunnsutvikling og kultur	260	520	650	780
Eiendom og kommunalteknikk	340	680	850	1 020
	5 990	11 980	14 975	17 970

- Av rammeoversiktene i handlingsprogrammet kan det se ut som at noen enheter har fått høyere kompensasjon for lønnsvekst enn andre. Det er ikke tilfelle, men forskjellene skyldes at pensjonspremien til KLP reduseres (selv om pensjonskostnaden øker). En vesentlig del av rammeendringene for spesielle tiltak og tjenester, samt finansielle transaksjoner er også relatert til pensjon.
- Som en del av arbeidet med budsjettet har alle enheter meldt inn behov som vanskelig lar seg løse innen gjeldende økonomiske rammer. Behovene beløper seg til totalt ca. 29 mill. kr. Av disse behovene så er ca. 15 mill. kr. hensyntatt i rammene. Det bidrar til at enhetslederne må foreta tøffe prioriteringer for å få sitt detaljbudsjett i balanse, og forslaget vil kunne karakteriseres som svært stramt.
- Vi må gjøre kortsiktige grep, men må fortsatt tenke på hva som er smart på lang sikt. Det er derfor fortsatt lagt opp til fokus på samfunnsutvikling og tidlig innsats (barn/ungdom, bygg). Noen eksempler på satsninger som foreslås i 2024 er:
 - 2,4 mill. ekstra til vedlikehold av vei og bygg.
 - 1,7 mill. kr. til utbygging bredbånd.
 - 2 mill. kr. til omstillingsprogrammet, Spir.
 - Videreføring av innsatsteam barn og unge.
 - 1,2 mill. kr. til Helseplattformen (13,6 mill. investering i tillegg).
 - 1 mill. kr. til organisasjonsutvikling.
 - 0,5 mill. kr. ekstra til kompetanseutvikling.
 - 0,1 mill. kr. til leie av Støren flerbrukshall.

Investering

Kommunedirektøren foreslår å gjennomføre investeringer for 69,3 mill. kr. i 2024 og 222,4 mill. kr. totalt i økonomiplanperioden. Dette inkluderer investeringer som må dekkes av kommunekassen, selvfinansierende investeringer og investeringstilskudd til Støren kirkelige fellesråd.

De største investeringene i planperioden er:

- Omsorgsboliger for funksjonshemmede – Byggetrinn 1, 40 mill. kr.
- Høydebasseng og annen infrastruktur Støren sør, 37,5 mill. kr.
- Helseplattformen, 13,6 mill. kr.
- Helsesenteret – Modernisering av sokkeletasjen, 27 mill. kr.
- Utbedring kommunale veier, 13 mill. kr.
- Utbedring kommunale bygg – 12 mill. kr.

Prosjektet «Omsorgsboliger for funksjonshemmede – Byggetrinn 1» vil i stor grad være selvfinansierende gjennom tilskudd fra Husbanken og salg av leiligheter.

Det er ikke budsjettert med annen salg av eiendom i planperioden. Evt. salg vil derfor bidra til å redusere gjeldsveksten. Det er god grunn til å tro at vi vil lykkes med dette, og kommunedirektøren legger opp til at profesjonalisering av salg/utleie er et strategisk satsingsområde for kommunen.

Gjeld

Med den foreslåtte investeringsplanen vil kommunens langsiktige gjeld øke fra 864 mill. kr. ved utgangen av 2023 til 886,6 mill. kr. ved utgangen av 2027. I dette ligger også lån til startlån hos Husbanken. Langsiktig gjeld eks. pensjon vil da utgjøre ca. 130 % av brutto driftsinntekter. Snittet for landet uten Oslo var til sammenligning på 114 % ved utgangen av 2022.

Finansielle måltall (handlingsregler)

Kommunelovens § 14-2 bokstav c setter krav til at kommunestyret skal vedta finansielle måltall for utviklingen av kommunens økonomi. Midtre Gauldal kommune har hatt dette i noen år nå, men har valgt å kalle måltallene for handlingsregler. Kommunedirektørens forslag til handlingsreglene lyder som følger:

- Netto driftsresultat skal utgjøre minimum 2 % av brutto driftsinntekter.
- Netto finansutgifter skal ikke utgjøre mer enn 5 % av brutto driftsinntekter.
- Disposisjonsfondet skal utgjøre minimum 8 % av brutto driftsinntekter.

For 2023 ble det vedtatt å endre regelen for driftsresultat til «netto driftsresultat korrigert for netto avsetning til bundne fond skal over tid utgjøre minimum 1,75 % av brutto driftsinntekter». I praksis så har imidlertid den gamle indikatoren (2 %) blitt brukt, og kommunedirektøren foreslår at denne brukes framover.

Kommunedirektørens forslag til økonomiplan for 2024-2027 vil gi følgende utvikling i de gjeldende handlingsreglene:

	Ø.plan 2024	Ø.plan 2025	Ø.plan 2026	Ø.plan 2027
Netto driftsresultat	-2,1 %	-0,7 %	-0,2 %	0,6 %
Netto finansutgifter	7,3 %	7,5 %	7,6 %	7,5 %
Disposisjonsfond	7,2 %	6,3 %	5,9 %	6,2 %

Oppsummering av kommunedirektørens forslag

- ✓ Kommunens rammebetingelser er slik at vi må ta grep i økonomien. Dette spesielt på grunn av økt gjeld og høy rente. Det legges fram et budsjett for 2024-2027 som blir stramt, og som innebærer reduksjoner i driften og en noe mer forsiktig investeringsplan.
- ✓ Det er gjennom innstramminger, men også økt bruk av disposisjonsfond og noen økte inntekter (eiendomsskatt, gebyrer) forsøkt å balansere mellom mange ulike hensyn; rammebetingelsene tilsier mindre økonomisk handlingsrom, driften oppleves av ansatte og brukere som stram allerede, omstilling- og utvikling har pågått i mange år, vi har store etterslep i vedlikehold og investeringer, fremtiden innebærer større oppgaver og utgifter slik at vi trenger å bygge økonomisk handlingsrom, vi ønsker en positiv samfunnsutvikling.
- ✓ Kommunedirektøren mener at forslaget til økonomiplan for 2024-2027 skal sikre tre ting; a) et fortsatt godt tjenestetilbud i henhold til lovkravene, b) at kommunens økonomiske handleevne blir ivaretatt og c) fortsatt holde stø kurs på politisk utpekte satsingsområder (tidlig innsats, attraktivitet og positiv samfunnsbygging med mål om helsefremming, oppnå mer næringsaktivitet og økt innbyggertall).
- ✓ Budsjettforslaget innebærer at handlingsreglene for driftsresultat, finansutgifter og disposisjonsfond ikke innfris i perioden. Det kunne derfor vært naturlig og korrigerende måltallene, spesielt for netto finansutgifter som sannsynligvis vil ligge over 5 % i overskuelig framtid. Kommunedirektøren foreslår imidlertid at de opprettholdes på samme nivå og forstås som en langsiktig målsetting, men at det gjøres en vurdering av om måltallet for netto finansutgifter skal korrigeres til neste økonomiplan.